

Hanebo = Jul

1978

Utgiven av Hanebo Hembygdsförening

Hanebo-Jul

1978

Julrosen

Betraktelse för Hanebo-Jul av prosten Ernst Pontén

*Det är en ros utsprungen av Jesse rot och stam.
Av fädren ren besjungen, den står i tiden fram,
en blomma skär och blid, mitt i den kalla vinter
i midnatts mörka tid.*

Så sjunger vi i en av julens psalmer.

Det finns en blomma, som stundom kallas julrosen. Den kallas så, därför att den går i blom sent på hösten, när mörkret tätnat och frosten kommit veckorna före advent och jul. Den är släkt med anemonerna och vitsippan, men av kraftigare byggnad. Den växer inte vild i vårt land, men i trädgårdar – särskilt söderut – kan man få se den planterad. Vid basen har den kraftiga blad från vilka blommorna skjuter fram med vita kalkar.

Ett minne träder fram. . .

En kväll i november satt jag vid prästgårdens fönster och såg ut över trädgården. Sommarens blomster hade vissnat eller härjats av frosten. Ett mjukt täcke av snö hade lagt sig över marken. Då erinrade jag mig en sak. Jag hade av en trädgårdsmästare fått en planta av julrosen. Hur hade det gått med den?

Jag gick ut i trädgården. Jag grävde med mina fingrar i den mjuka snön. Då kände jag något mjukt och levande. Där stod tre blommor med vita lysande kalkar.

Det var ett naturens under.

När jag senare flyttade till Skellefteå, fick jag av en blomstervän i Småland några plantor av julrosen. Jag tänkte: De ska väl aldrig kunna trivas så långt i norr! Men de rotade sig, och när hösten kommit i oktober, sköt en stängel fram med en stor skimrande vit blomma. Den stod i flera veckor och lyste i höstskymningen. I år har den kommit åter med sju knoppar, som väntar på att slå ut.

Julrosen står för mig som ett tecken, att ljuset ska segra över mörkret. Så som julrosen växer fram i höstmörker ur mark, som synes livlös och börjat bindas av frost och tjäle, så får vi hoppas på att julen ska komma till oss mitt i den midnattsmörka tid med gåvor av glädje och frid.

Gud öppnar sin himmel för oss och uppenbarar sin kärlek och nåd. Vår Frälsare föddes i Betlehem för att bringa oss det ljus som intet mörker kan utsläcka. Han kom till oss med frid och salighet, inte bara till de glada och lyckliga utan också till dem, som är betungade och prövats av sorger och mörker. Profeten ger oss ett löfte:

Det folk som vandrar i mörkret skall se ett stort ljus. Ja, över dem som bo i dödsskuggans land skall ett ljus skina klart.

Julrosen blommade en gång för herdarna i julnatten, när de höllo vakt om natten över sin hjord. En Herrens ängel stod framför dem, och Herrens härlighet kringstrålade dem. Ängeln bådade dem en stor glädje över att en Frälsare blivit född. De manades att gå till Betlehem för att se vad som skett.

Julrosen blommar också för oss, när vi i våra hem delar julens gåvor och glädjeämnen. Den blommar, när vi lyssnar till Herrens ord och läser julens evangelium om herdarna, änglasången och barnet i krubban. Julrosen slår ut i färging, när vi sjunger julens sköna psalmer och sånger. Julrosen slår ut i blom, när vi med barnen sjunger: "När juldagsmorgon glimmar jag vill till stallet gå", när vi tänder juleljusen i hemmet och kyrkan och sjunger:

”Var hälsad sköna morgonstund.”

Julrosen blommar, när vi i tro och kärlek tar emot, vad
Gud ger oss av nåd och salighet.

Vi önskar varandra en välsignad och fridfull Jul.

Må julens ros lysa och värma våra hjärtan.

*Den späda rosen fina, som doftar salighet,
i mörkret månde skina, besegra dunkelhet.
Sann Gud och mänska sann,
oss arma människor frälsa
från synd och död han kan.*

Konfirmander 1978

Hanebo: Lärare L.O. Almgren

Hanebo: Lärare Sven Bohman

Segersta: Lärare Sven Bohman

Konfirmandjubiléer 1978

Hanebo 1918

Hanebo 1928

Hanebo 1928

Segersta 1928

Segersta 1938

Segersta 1953

Hanebo-Jul 30 år

Hanebo-Jul kommer i år med sin trettionde årgång. Ett litet jubileum, alltså, i all anspråkslöshet. . .

Glädjande nog tycks vår lilla tidning under årens lopp ha fått en fast förankring bland bygdens folk. Det har inte saknats bevis för att den varit efterlängtdad och att den helgläsning vi trots ytterst små resurser kunnat bjuda har uppskattats av Hanebo-borna, både hemma och i förskingringen.

Nuvarande red. finner det ytterst angeläget, att vid detta tillfälle erinra om den helt dominerande insats som under de gångna åren gjorts av tidningens tidigare redaktör Victor Johnson.

Under mer än 25 år svarade han inte bara för tidningens redigering och skötte kontakten med medarbetarna och tryckeriet. Han var – och är alltjämt – också själv en av de flitigaste skribenterna. I årgång efter årgång har han delat med sig av sin omfattande kunskap om bygden och dess historia. Detta inte bara till glädje för stunden utan säkert också av betydelse för bevarandet av hembygskänsla och samhörighet bland bygdens folk.

Med anledning av de 30 åren har red. bitt Victor Johnson berätta något om ”hur det började”, vilken målsättningen var och hur fortsättningen sedan gestaltade sig. Med sympatisk blygsamhet har han därvid (bortsett från ett ofrånkomligt omnämmande i medarbetar-raden) förbi-gått den betydelse hans eget arbete haft.

Det tack Victor Johnson riktar till alla som under åren verksamt bidragit till att tidningen kunnat leva vidare vill hembygdsföreningen och red. livligt instämma i. Ingen här nämnd, men ingen heller glömd.

Det vore dock djupt orättvist, om inte ett uppriktigt TACK särskilt riktades till Victor Johnson.

Vi saluterar tidningens verkliga trotjänare genom åren och lämnar ordet till honom själv.

Red.

*

Vid ett styrelsesammanträde i Hanebo hembygdsförening våren 1948 föreslogs att föreningen skulle ge ut en jultidning. Detta beslöts enhälligt, och redan samma år kom den första Hanebo-Jul ut från trycket.

Man vågade sig på en upplaga av 500 ex och till redaktör utsågs under-tecknad. Det föreslogs att ge ut en tidning även till midsommar, men det ansågs att det räckte med en tidning till jul.

Det var kanske inte så lätt att ge sig in på att ha en egen tidning. Hanebo är ju inte så stort, tyckte man. Men resultatet första året visade, att man kunde fortsätta. Upplagan gick inte åt på en gång – men nu är de första årgångarna rariteter.

Vissa betänkligheter fanns dock. Man beförde att den nya tidningen skulle misstänkas ha något samband med en politisk Hanebo-tidning. Så var och är givetvis inte fallet. Hanebo-Jul är en ren *hembygds*-tidning, utan varje politisk anknytning.

Med god hjälp av många hembygdsvänner drogs alltså det hela igång.

Försäljningen skedde i början mest genom vidtalade byombud, som utförde ett beundransvärt arbete. *Tack!* Dessa ombud sålde också en tid Hälsinge-Runor. Det var mest ungdomar, som gick från gård till gård. En del ”kunder” visste första året inte vad det gällde, men sedan behövde försäljarna ofta endast lämna tidningen. Den ville nu alla ha.

Upplagan har så småningom stigit till omkr. 1500 ex, och det får anses för ett gott resultat. – Det finns numera inte många hanebohem där Hanebo-Jul saknas. Också Hanebo-bor i förskingringen köper ofta tidningen. Nu har många samlat den och börjar binda in den till en bok. I kommun- och skolbiblioteken finns årgångarna komplett tillsammans med innehållsförteckning för alla år.

Det har inte varit svårt att få medarbetare – som med ett par undantag inte tagit något betalt.

Vad gäller innehållet var inriktningen redan från början, att det skulle vara ”något om Hanebo” gärna av hanebobor eller personer med anknytning till bygden. Det ansågs också, att det skulle finnas en betraktelse med anknytning till helgen. Prosten Ernst Pontén skrev den första, liksom också 1965 och 1972.* Annars har det varit präster och lekmän med anknytning till Hanebo.

Första året skrev Erik Skoglund (då föreståndare på kommunhemmet i Norrfly) om ”Min hembygds kyrka” och medverkade sedan i 16 årgångar. Flera ”stormän” från Hanebo har varit vänliga att medverka. Redan 1948 skrev professorn och astronomen N V E Nordenmark om ”Barn-domsdagar i Hanebo” och lämnade sedan bidrag i ytterligare 4 år.

Glädjande nog har det funnits många flitiga medarbetare. Under åren har inte mindre än 108 personer lämnat bidrag.

De mest skiftande ämnen har behandlats – dock mest hanebohistoria. Avdelningen ”Allmogens liv” (49 artiklar) är rikligt företrädd, liksom ”Personhistoria” (27). Vidare Historia och fornminnen (21), Hantverk och industri (19) och Varia (35), för att nämna några.

År 1954 var tiden mogen för ett särskilt omslag, flera år i färg. Bl a Per Englund, Olle Ericson, Märta Lindblom-Persson, Ivar Forsberg, Gunni Nordén och Ruth Persson har här bistått oss.

*Också i år har som synes prostén Pontén haft vänligheten att medverka. – Red:s anm.

Bland de flitigaste medarbetarna kan nämnas Ivar Bengtsson (8 bidrag), John V Bjurkvist (16), Signe Falkenberg (10), Ivar Forsberg (17), Lars-Olof Högberg (6), Edw Johnsson (8), Victor Johnson (54), Ernst Pontén (11), Erik Severin (12) och Erik Skoglund (16) – för att nämna några.

När Hanebo-Jul nu fyller 30 år, är det angeläget att tacka alla medarbetare och försäljare – inte minst de många inte här nämnda. Utan deras hjälp har Hanebo-Jul inte kunnat utkomma.

Kanske kan man också hoppas, att det för framtida forskning ska vara till någon nytta vad som i tidningen under åren samlats av stoff från vår bygd. – En hel del har kanske just därigenom bevarats för framtiden.

Glädjande nog tycks intresset för hembygdsarbetet ha ökat på senare år. Man får hoppas att nya skribenter ska komma, när ”de gamla” lägger ner pennan, och att vår lilla hembygdstidning ska kunna fortleva.

Victor Johnson

Victor Johnson

Kyrksägner från Hanebo

Kring så gott som alla kyrkor finns det ”byggnadssägner”. De är ofta vandringssägner, som berättats genom tiderna och förknippats med den egna sockenkyrkan. Dessa sägner berättar oftast om hur man skulle bygga kyrka, men ”vad som byggdes på dagen, revs på natten” av troll eller jättar. Så byggde man kyrkan på ett annat ställe, och där fick man bygga ifred.

Så är det också med Hanebo kyrka.

En sägen berättar, att man började bygga kyrkan på Mässersbacken i Bofara, men här hände just att det som byggdes på dagen revs av trollen på natten. En bonde från Berge fann då på råd. Hanen (tuppen) hade en magisk makt, och tog man en sådan i en korg och bar den omkring i socknen, skulle den nog säga till på den plats, där gångledskarlarna kunde bygga i fred för trollen.

Man gjorde så, och då de kom till kullen där kyrkan nu står, så ”gol hanen”.

En annan version av sägnen berättar också om bygget på ”Mässersbacken”, men – heter det – trollen i Bofaraskogarna ”blängde argt” på företaget, och de var både många och mäktiga. De såg hur bönderna gick gångled och började bygga. Men varje natt var trollen framme, rev ner det som byggts och bar stenarna till skogen. På morgonen var platsen lika som den av gammalt varit.

Så gick det dag efter dag vid ”Mässersbacken”. Men bonden från Berge by kom med sitt förslag om att ta en tupp och stoppa den i en korg. Man skulle gå efter vägen mot Segersta. Tuppen skulle nog ge tillkänna var kyrkan skulle stå!

Så bar det iväg. När kyrkbyggnadsfolket kom till den gamla Bergebacken, hördes det liksom ett läte i korgen. De trodde nu, att de nått målet för vandringen. Men bonden från Berge, som bar korgen, tyckte att kyrkan skulle komma för nära honom. Han hörde ingenting utan fortsatte.

Länge behövde de inte gå, förrän tuppen började väsnas igen, och när de kom ner till byn, gol den tre gånger. Där skulle kyrkan stå, och där kom den att byggas. –Trollen orkade inte så långt ner på bygden.

Till minne av denna vandring kallades den nya kyrkan och platsen för Hanebo, säger denna sägen. Men socken-namnet har en helt annan förklaring, som vi ska se längre fram.

I en sockenbeskrivning, återgiven av N A Bringéus 1790-1791, heter det om denna sägen: (texten avkortad och något förenklad):

”Af Hanerop, som skall hörts wid byggnadstället för kyrkan, hwilken först begynts anläggas på en backe, Mässgäldesbacken kallad, i Hallens by, sedan anlagd uppå det ställe kyrkan nu finnes” har sockensigillet en rund hjelm med en däruti stående tupp”.

Hur det än är, så har Hanebo en tupp i sitt gamla sockensigill. Och på kyrktaket sitter det också en tupp. Han ska, sägs det, hålla utkik efter trollen, och om han får se dem komma, ska han varna med ett kuckiliku. Men detta är säkert en senare ”konstruktion” och har nog inte mycket med någon gammal sägen att göra.

I boken ”Två hälsingsocknar” (1934) skriver fil d:r Gustaf Hallström:

”I själva namnet Mässbacken (i folktal Mässersbacken) ligger möjligen ett spår av en sådan ’kyrk’-tradition som ofta – inte minst i Hälsingland – knyter sig just till historiska husgrunder. Man kan dock även tänka sig att här kunnat ligga något mindre kapell under medeltiden, före den nuvarande kyrkans tillkomst”.

Ordet ”Mässbacken” eller som det också skrivs ”Mässgärdesbacken”/”Mässersbacken” kan ju tyda på något samband med ordet mäsas. Där skulle man – enligt en annan sägen, som möjligen uppkommit genom ortnamnet – ha mäsasat under bar himmel. Det skulle i så fall ha varit en gammal offerplats. Möjligheten finns, men man kallade det knappast för mäsas i äldsta tider, innan det fanns kyrkor.

Hallström antyder också, att där funnits ”historiska husgrunder”, och i så fall kunde det ha rört sig om en träkyrka. Å andra sidan byggde man gärna kyrkor på

gamla kultplatser, och får man tro alla dunkla sägner, skulle det ha funnits flera sådana i Hanebo. Vi återkommer till dessa sägner.

Att Mässersbacken är gammal bygd ser man också av att man på en åker strax nedanför kullen, funnit fornynd. År 1948 hittades där en stenxyxa, vars nacke var bortslagen men eggen väl bevarad. Den antas vara från äldre stenåldern. Man fann också en välbevarad skifferkniv 16 cm lång, 4,5 cm bred och 1 cm bred över skaftet. Åldern har uppskattats till ca 5 000 år, dvs omkr. 3 000 år f Kr.

På Mickelssons karta¹⁾ finns väster på vägen mitt för den sydligaste gården "ett incirklat område, vari står ordet 'Kyrktomt'. Kanske har här legat någon grund efter en byggnad från äldre tider, kanske rent av från forntiden" (Hallström).

Det finns ytterligare kyrksägner från Hanebo.

I Lilltjära har det funnits fornlämningar på den sk Sjömyrsbacken, där det stora nya sågverket nu ligger. Nu är allt borta och vi har endast gamla skrifter och sägner att rätta oss efter. Där har det funnits en rektangulär stensättning, som ännu i slutet av 1700-talet bortfördes som tomtstenar – enligt vad Ekdahl²⁾ berättar. Den var 15 alnar lång "och är äfven afkortad". Och, fortsätter han: "Det hela säges hafwa varit grundwalen till ett kloster". Men han tillägger helt försiktigt, att "sägnen ej har minsta sannolikhet för sig". I en ritning av Ekdahl kallas det för "Kyrkan (Klöstret)". Stenhoparna borde väl närmast förklaras som en husgrund.

Hemmansägaren Olof Svedlund i Lilltjära, (född 1861), berättade 1933 (för Gustaf Hallström), att han "hört traditionen om att här skulle finnas lämning efter ett kyrkobygge", men att "det revs på nätterna, vad som byggts upp om dagarna". – Här finner vi samma sägenvariant som om Hanebo kyrka.

¹⁾Erik Mickelsson, folkskollärare, Enånger. Reste under 1860–70-talen i Hälsingland och ritade naiva men åskådliga kartor.

Hanebo kyrka innan tornet byggdes. Detalj ur litografi av Hanebo-konstnären Albert Blombergsson, född 1810 på Sibö löjtnantsboställe. Blombergsson har som bekant också målat altartavlan i kyrkan.

Mickelsson upptar på en av honom upprättad karta över denna plats endast ett gravhögstecken med siffran 25 (d v s 25 fot i diameter = 7,5 m). Han skriver också att "Söder om Lilltjärahögen finns en stenrösa, som skall hafva utgjort början till en tillämpad kyrka". Det är samma "grund" som Ekdahl omnämner.

En dunkel sägen förtäljer också, att det ska ha funnits ett kloster i Gusbo och att man t o m hittat rester av gammalt tegel där. Bynamnet skulle ha uppkommit av att det funnits ett kloster där, därav Guds-bo. Rätta förklaringen är nog att man fantiserat det hela och utgått från bynamnet. Det kan också förväxlat med Gudsberg i Färila, där det också säges ha funnits ett kloster.

Flintenbergs³⁾ berättar, att det skulle ha byggts en kyrka också i Hårga. Han skriver härom:

"Hårga Byskall vara den äldsta Byn i sockn (Segebersta, till vilken Hårga hörde till 1776) och härleda sit namn af h'ar'ag, occi det emedan Hedningarna hafwa här haft sit offerställe. . . Det berättas äfwen-såwäl, at de här först börjat bygga Kyrkan; men emedan en käring derigenom kom at mista et stycke af sin åker; så lät hon om nätterna nedrifwa hwad om dagarna byggdes, hwarföre byggnaden afstannade, och flyttades dit Segebersta kyrka nu står".

Här möter alltså ännu en variant av sägnen om det flyttade kyrkbygget.

Forntidens hanebobor skulle således enligt sägnerna börjat bygga sin kyrka på tre ställen, i Bofara, Lilltjära och Hårga, innan den kom att byggas där den nu står.

Kyrkbyn i Hanebo skall i äldsta tider ha hetat Hanbo, och ortnamnet uttalas ännu Hannbo. "Hanbo" skulle således ha betecknat hela socknen, då egen kyrka byggdes. Förleden i Hanebo torde vara det gamla mansnamnet Hani. Efterleden -bo tyder på bebyggelse i senare tid och betecknar bostad men kan även betyda tillfällig vistelseort eller fäbodar. Segebersta har sedan gammalt fäbodor och "annan jord" i Hanebo (N E Eriksson i Två Hälsingsocknar). Det kan därför antagas att trakten där kyrkan nu står ursprungligen varit fäbodvall under Segebersta.

Prosten O J Broman säger i sitt stora bokverk *Glysisvallur* om ortnamnet Hanebo, att socknen skulle ha sitt namn förknippat med moderförsamlingen Segebersta. Denna socken skulle ha fått sitt namn av "någon här ärhållen Seger, i Fylkis konungarnas tider". Segern "förmenes skedt, tida om morgonen i Hönse eller Hanegällen, så skulle och thenna orten fått sitt namn af Hane, then bekante och husachtige fogeln eller Tuppen,". Men, säger han vidare, "thet må man le åt". Han ansåg att sockennamnet uppkommit av namsnamnet "An, Ane, Anse, Hans, Hasse", och detta namn "bemärker en Styresman, som ansar och styrer androm". . . - hwarföre är Hanebo el. Hanbo, samma som Apollonie domicilium, eller Balthia,

²⁾N J Ekdahl, präst. Reste som stipendiat för forskning åt Vitterhets, historie och antikvitetsakademien i Norrland åren 1827–30.

³⁾J D Flintenberg. Disputerade 1784 på en avhandling om Hälsingland.

som och hela Sverige nämnes". Bromans antaganden får dock stå för hans räkning.

Det finns också en sägen om hur sockennamnet Hanbo uppkommit. Denna berättar, att det fordom i trakterna intill den nuvarande Kyrkbyn bodde en rik man som hette Hannas. Han skulle ha kommit hit från "utländsk ort" med sina ägodelar. Bland dem fanns en stor järnkista fylld med ädla metaller. Han odlade en åker som kallas "Hann-å kern". I den grävde han ner sin skattkista – och "där finns den än idag". För att finna denna kista ska man en midsommarnatt gå fastande från sitt hem och inte tilltala någon. Då ska man kunna finna "hann-åkerns" stora skatt. Efter Hannas skulle socknen fått sitt namn, förtäljer denna sägen.

Hanebo kyrka är mycket gammal. Bevarade dokument visar att kyrkan fanns till i början av 1300-talet. Men de äldsta delarna är dock betydligt äldre. I muren på långhusets nordsida ingår enligt en uppgift delar av en kyrka, "som av murens utseende att döma kan vara från 1100-talets slut eller 1200-talets början". Och O J Broman säger redan i början av 1700-talet, att kyrkan var "åtminstone . . . ena reso tillökad och thet till östern".

Äldsta delen kan således dateras till omkring 1200. På 1300-talet utökades den fram till korset, vid 1400-talets slut murades "stödpelare" för valv, och vapenhuset "bör ha tillkommit" då. Var det funnits kan man se "genom de spår av tjära som finns på muren" och där skönja takets form.

Åren 1777-1778 utbyggdes den till korskyrka och 1876 tillbyggdes tornet. Vid restaureringen 1956 gjordes en del ändringar.

När tornet byggdes, revs tyvärr en vacker klockstapel, som stod på södra sidan. Ett kyrkhärbre revs också då, ochenligt vad gamla Lars Eriksson i Daniel-Ors⁴⁾ berättade, brändes vid samma tillfälle "gamla papper" och "trägubbar" högs upp till ved!

Tornuret förfärdigades och uppsattes år 1877 av urmakaren Pelles Erik Persson och hans söner från Mora. Det kostade 2 554 kronor.

I undersökningar år 1790-1791 "tillkomna på anmodan av landshövdingen F A U Cronstedt" heter det, att om kyrkans ålder "fås ingen den minsta upplysning". Det fanns då en "klockstapel af tre" och "tvenne stycken klockor". Predikstolen var blåmålad och något förgylld. "Bilder och altartavla inga", men en "åminnelsekrift öfwer konung Carl den II:tes begrafning", över "Carl den 12-tes seger wid Narwa . . . Gustaf 3:djes tal på rikssalen 1771 samt fendricken baron Claes Johan Taudes wapen". (Han dog i Hanebo 1699.) "Orgelwärc av 8:ta stämmor, någorlunda", heter det. – "Från äldre tid än 1678" fanns inga kyrkböcker eller gamla skrifter, anges det.

Prosten O J Broman uppger, att kyrkan i början av 1700-talet var 33 alnar lång och 18 alnar bred. "In uti kyrkone,

så wäl upp under hwalfwet, som kring wäggene, är then gamla målningen än merendels behåldna".

Vapenhuset var på södra "väggene, in emot wästra ändan. Sakerstugan wid then norras östra ända, sedan kyrkan kom at ut widgas". Vidare anges att fanns

"4 fensteröppningar. . . förutan thet ena in uti Sakerstiget; näml. 1:st på östra gafweln, 2:st på södra wäggene, och 1 st; wäster ut; hwalka alla tillförene, efter gamla sättet - - wore små och smala; men blefwo här A:o 1708, alltsammans mycket utwidgade, och ny fenster insatt".

I muren kring kyrkogårdens södra sida kan man se olika murtyper, som visar hur kyrkogården utvidgats. Under senare tid har som bekant kyrkogården ytterligare utökats. På ett gammalt fotografi av kyrkan ser man en bogårdsmur mellan den stora sten som ännu finns kvar och kyrkan. (Bildens troligen från omkring 1870). Tornet var då tillbyggt och träd hade planterats. Tyvärr har denna mur – liksom tidigare klockstapeln – rivits. Det hade varit av kulturhistorisk värde om de fått stå kvar.

I forna tider gick man till kyrkan och det var en plikt att varje söndag besöka gudstjänsten. Det är kanske tänkbart att också Haneboborna (liksom det enligt en gammal sägen berättas om Arbråborna) gick till Trönö, innan de fick egen kyrka.

Byarna Svedja, Lilltjära, Vallsänge och Gusbo hade ända in på 1900-talet kyrkbåtar. I vikarna kring Sjömyrsbacken låg det båthamnar och båtuppdraingsplatser, och Vallsänge hade sin egen båthamn.

Vallsänges kyrkbåt, som användes längst, roddes av åtta årpar upp mot Tjesen, och roddarna bytte plats vid de s k bytesstenarna.

Fordom fanns det ingen ringare anställd, utan sockenborna fick sköta ringningen. De gick i tur och ordning genom s k "ringvarv". I gamla tider började sådana "varv" av olika slag med nr 1 i Vallsänge. – Detta gällde också t ex sockengång, där fattiga fick gå från gård till gård och vara där i ett visst antal dygn efter hemmanets mantal.

Gammalt foto av kyrkan, troligen från 1880-talet. Några träd hade som synes ännu inte planterats – det är kallt kring det stora begravningsföljet på kyrkogården. Man märker också, att den gamla bogårdsmuren ännu finns kvar. Den är tyvärr nu borta. Den stora stenen till vänster finns dock ännu på sin plats.

⁴⁾Lars Eriksson, "Daniel-Ors-Lars", född 1875. Bonde i kyrkbyn mitt emot kyrkan.

Historien om en bygdeindustri

Lars Ivar Larsson berättar om Hallens bryggeri för HANEBO-JUL

Det började med en värmlänning. . .

En gång i början av 1870-talet kom en värmlänning vandrande genom skogarna upp mot Katrineberg. Han hette *Lars Nilsson* och kom från Klarälvsdalen. Hemmet i Ekshärad hade han måst lämna, sedan styvfadern efter alltför flitigt pokulerande sålt brukningsrätten till hemmanet åt Uddeholmsbolaget.

Nu skulle han söka sin utkomst på annat håll och hamnade i ett arbetslag, som skulle bygga flottningsleder åt Skutskärs sågverks AB. Stora skogsarealer hade på olika vägar hamnat i bolagets ägo, och för avverkningen krävdes bl a att timmerflottningen ordnades.

Lars Nilsson inkvarterades på bruket och fann sig väl tillrätta. Han kom på god fot med folket – och särskilt med en viss Maximiliana Sjöström. Henne gifte han sig med, och i äktenskapet föddes tillhoppa inte mindre än sexton barn. Det var annan storlek på barnkullarna då! Men även efter den tidens begrepp var det nog en ovanligt barnrik familj i det Nilsson-Sjöströmska hemmet.

År 1882 var uppdraget för Skutskärsbolaget färdigt, och Lars Nilsson sökte sig med sin familj ned mot bygden.

Han kom att slå sig ned i Hallen, där han köpte ett jordbruk. I motsats till styvfadern var han en skötsam man och hade tydligen samlat ett sparkapital nog för att bli självägande bonde.

I drygt tiotalet år var han en bonde bland andra i bygden vid Bofarasjön. Men av allt att döma han hade en viss – kanske värmländsk – livlighet och experimentlusta i blodet. I längden kunde han inte slå sig till ro med att "bara" bruka jorden. Han ville också göra något annat.

. . .och så kom bryggeriet till

År 1896 satte han sina planer i verket. Han uppförde i Hallen de byggnader som krävdes och skaffade nödvändig utrustning och personal.

Hallens bryggeri hade startat.

Tillverkningen var från början inriktad på framställning av svagdricka, som tappades i de

på den tiden vanliga tråkaggarna. – Många minns dem nog och kan kanske än känna hur det källarsvala och skummande vardagsdrickat släckte törsten heta sommar dagar.

Redan under bryggeriets första år tog man också upp tillverkning av läskedrycker, som distribuerades tillsammans med svagdrickat. Av en slump hittades denna höst vid reparation av en gammal byggnad tre etiketter från denna tid (se bilden). Kanske spårar man i det ståtliga namnet "Champagnedricka" något av kynnet i Lars Nilssons födelsebygd: ett överdåd med glimten i ögat.

Ny ägare. . .

Lars Nilssons tid som bryggeriägare blev inte så lång. Men rörelsen stannade inom familjen: i början av 1910-talet överlät han den till sin måg Jonas Berggren, som drev bryggeriet vid sidan om sitt jordbruk. Den för en tid nedlagda tillverkningen av läskedrycker återupptogs, och en viss upprustning och nybyggnad skedde. Så uppfördes t ex en iskällare för lagring och tappning av svagdricka.

Vad gäller läskedryckstillverkningen visade det sig dock, att denna i längden inte var lönsam: omsättningen var för liten. Kunderna blev dock inte lidande, läskedrycker salufördes alltfjämt men togs nu från Bollnäs Bryggeri. Iskällaren gjorde under många år sin tjänst men hade till slut tjänat ut. Den revs år 1930.

. . .samma distributionsformer

Av naturliga skäl hade distributionen under bryggeriets äldsta tid skett med häst och vagn. Utköraren från Hallens bryggeri blev med tiden ett inte oväsentligt inslag i bygdens liv.

Under många år kom trotjänaren Edmund Olsson att vara den som blev bryggeriets "förlängda arm" till kunderna både i de mera tätbefolkade trakterna och, inte minst, vid avlägset liggande gårdar. I över femtio år körde han sin forä, alltid plikttrogen och sig lik från första dagen till den sista. Han ryggade aldrig tillbaka för "busväder" och tog sig fram i ur och skur. Det finns många exempel på hans oegennyttiga och trohet mot både företaget och kunderna. Han

Tappning av läskedrycker på 1910-talet.

var aldrig rädd om besväret. Hade lagret tagit slut och någon kund blivit utan, kunde han göra en extra sväng på sena kvällen: kunden skulle ha sitt.

Som den särpräglade man han är, hände det väl att han ibland på eget bevåg kunde lägga om turlistan. Hade chefen sagt, att han skulle köra till Västansjö, så for han kanske istället till Aectjärä! – Kanske kände han på sig, att det var just där han då bäst behövdes eller hade ett löfte att infria.

På gårdarna var han välkommen, men faror i trafiken var han ibland utsatt för. En vinter på trettioalet halkade släden (han fortsatte med sin hästskjuts också sedan bryggeriets bilar tagit över huvudparten av transporter) ut framför en bil. Lasset tippade över honom, och ett benbrott var följden. Så snart han kunde var han dock i tjänst igen.

Det talas i vår tid ibland om service-sinne, eller kanske oftare om brist på sådant. För Edmund Olsson var detta inget problem. Han var alltid lika tjänstberedd.

Både han själv och den epok han representerade är värda ett hedersomnämmande.

. . .men en ny tid bryter in

Den 21 juni 1923 registrerades den första lastbilen för Hallens bryggeri. Fem år senare hade den tjänat ut och byttes mot en begagnad Chevrolet. Ett år därefter anskaffades ytterligare en bil av samma märke, och ännu en utkörare anställdes. Försäljningsområdet hade utvidgats. Bryggarbilarna från Hallen rullade nu mot norr och väster till Bollnäs och Alfta och i söder till Lingbo och Ockelbo.

Hallens bryggeri på 1910-talet.

Bryggarhästen Staven och utköraren Sven Olsson i början av 1910-talet.

Den ökade avsättningen medförde helt naturligt, att bryggningen måste intensifieras. Den gamle bryggmästaren Emil Jansson som under många år skickligt och plikttroget ansvarat för tillverkningen sjuknade, och en ny bryggmästare måste anställas. Det var Frits Vesterlund, som ansvarade för driften fram till 1938, då han avlöstes av Sigurd Åström.

Ny regim. . .

År 1941 avled Jonas Berggren, som under c:a 30 år lotsat företaget genom första världskrigets svårigheter, byggt om, utökat och förbättrat lokalerna. Hallens bryggeri hade blivit en stabil institution i bygden, med en fast kundkrets och ett distributionsnät långt över sockengränserna.

Lars Ivar Larsson är nu framme vid den sista epoken i företagets historia. Han känner den väl, ty det var han själv som nu fick ta över ansvaret. Tillsammans med sin hustru Rut, dotter till Jonas Berggren, övertog han i februari 1942 såväl bryggeriet som de hemman svärfadern ägt.

– Nog var det bekymmersamt, men det var bara att sätta ingång, förklarar han.

– Min första åtgärd var att försäkra mig om att den kunnige bryggmästaren inte lämnade sin tjänst, förrän han var säker på att jag skulle klara av allting, både tillverkning och ledning av verksamheten. Åström stannade också under den "inskolningstid" som krävdes. Han var en skicklig yrkesman och arbetsledare, det var därför naturligt att han så småningom sökte sig till ett större företag. Fram till sommaren 1943, då han flyttade till Kungsbacka, stannade han emellertid kvar på sin post i Hallen.

Men det var mitt under andra världskriget, med restriktioner av olika slag.

Det hade varit bekymmersamt också under första världskriget, under Berggrens tid, inte minst på grund av den ytterst snåla malttilldelningen: efter jul- och nyårshelgerna måste tillverkningen läggas ned för att spara på maltet, och först till påsken kunde den återupptas igen. (Hästar och körkarlar fick då skickas på timmer eller stubbkörning under vintern, tills distributionen åter kom igång.) Men nu skedde huvudparten av transporter till kunderna per bil, och under den hårda bensinransoneringen måste man ha "kungen till morbror" för att få bensin.

Gengasen blev räddningen. Men den hade sina sidor, i synnerhet kalla vinterdagar, då lastbilen måste dras igång med häst. Hästen blev fö till sist så van vid det hela, att den stannade av sej själv, när bilen puttrade igång!

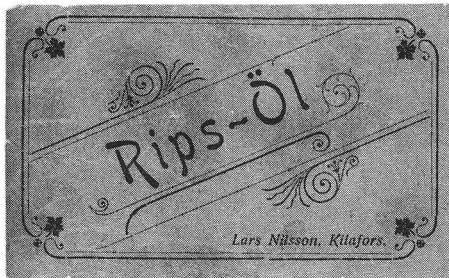
Kriget gick över, men restriktionerna fortsatte. Drivmedlen uteblev. Lars Ivar Larsson summerar vad som hände:

– 1946 kom, det första efterkrigsåret. Ännu ingen förändring. Till påsken blev läget katastrofalt. Den enda lastbilen klappade ihop uppe i Gruvberget. Erik West fick utrustas med häst och vagn, Edmund Olsson stod för närorten och Svärd för Alftaområdet. Själv fick jag rycka in ibland, stuva dricka i personbilen och köra ut.

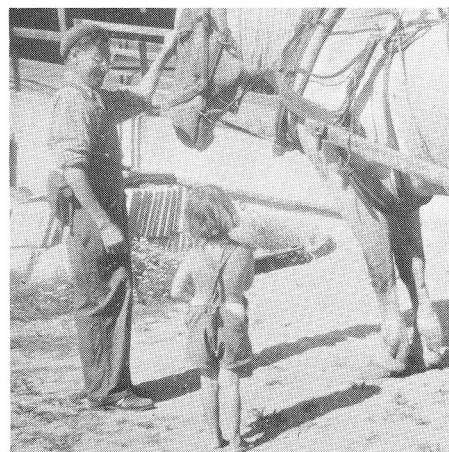
Men i maj blev det försäljning av kronbilar i Gävle. Jag köpte en Chevrolet, som West fick ta och fortsätta där han slutade till påsk. Under sommaren blev det en ny utförsäljning, nu i Stockholm, och där lyckades jag komma över ytterligare två bilar. Nu började också restriktionerna att lätta: det gick åter att få flytande bränsle.

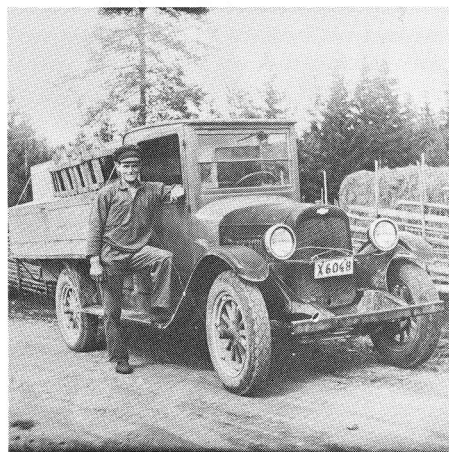
Jonas Berggren, Lars-Ivar Larsson och Edmund Olsson med trogna bryggarkamrar.

Läskedrycksetiketter från förste innehavarens tid. – En raritet i bryggeriets arkiv.

Edmund Olsson var vän med alla. Här med en ung kund – som dock tydligen var lika intresserad av hästen.

Den moderna tiden har brutit in... Den leende chauffören är som synes berättaren själv.

Trotjänaren Edmund Olsson på en av sina otaliga turer runt bygden. – Han torde ha varit den siste bryggarkusken i Sverige.

Vi kom till en vändpunkt och kunde arbeta under mera normala förhållanden. Men personalen (jag hade redan från första dagen lyckats anställa Erik West, som stannade i 14 år, och senare också sönerna Ragnar och Sven-Erik) hade länge fått arbeta under mycket besvärliga förhållanden. Lokalerna var i ett eländigt tillstånd och behövde rustas upp. Början gjordes med tappingslokalen och ett rum för saftblandning, sen följde garage, pannrum och nya maskiner. Ombyggnaden fortsatte sedan steg för steg fram till 1955.

Vid den tiden hade vi också märkt, att den ökade standarden påverkade även efterfrågan av våra varor. Nya hus byggdes utan jordkällare, där 5- och 10-litersflaskorna med svagdricka vanligen förvarades. Kylskåpen blev allt vanligare – och de rymde bara små förpackningar, som efterfrågades alltmer. Vi hade dittills bara fört klass I, men genom ett avtal med Grängsbergs bryggeri kunde vi saluföra också den något starkare klass II.

Ölet fick emellertid endast av oss levereras mot rekvisition av kunderna, eftersom vi inte fått något kringförningstillstånd. Distributionen var strängt reglerad av lagar och förordningar. Vi följde dem noggrant, men det hindrade inte, att vi gång efter gång fick polisanmälningar på oss för påstådda brott mot bestämmelserna. – Ingen anmälan föranledde dock någon åtgärd.

En gång såg det emellertid illa ut. Ovanåkerspolisen tog på (oriktiga grunder) 800 pilsner i beslag samt utlyste allmän auktion på partiet. I sista stund ingrep dock landsfiskalen och förklarade, att varken beslaget eller auktionen var rättsligt grundat. Auktionen avslöstes!

Tiden gick, försäljningen ökade, men detta förde också med sig krav på bl a automatisk läskedryckstappning. Ombyggnad och nya maskiner betydde stora investeringar, särskilt som redan tidigare driften rationaliserats på olika sätt med betydande kostnader. Genom en fastighetsförsäljning lyckades det dock att klara också denna kostnadskris.

Ännu ett antal år kunde företaget leva vidare.

Den sista brygden

Lars Ivar Larsson övertog ansvaret för bryggeriet mitt under andra världskriget med dess hårda restriktioner. Hans erfarenhet kom att sträcka sig över tre decennier, under växlande konjukturer och med skiftande arbetsvillkor, ofta beroende på de statliga myndigheternas olika beslut.

Till slut gjorde emellertid stordriften sitt intåg även på detta område. Konkurrenten blev för hård. De små bryggeriernas öde var definitivt beseplat.

Utvecklingen ledde obönhörligt fram till den dag då den sista svagdricksbrygden gjordes också i Hallen. Det var till julen 1971.

Ännu en kort tid rullade dricksbilarna från detta ortens bryggeri sina vanliga turer till kunderna. Men i april 1972 var det definitivt slut.

Ett blad i bygdehistorien var fullskrivet.

Hanebos ortnamn, deras tillkomst och betydelse

*Utegårn, Innegårn och Bortegårn –
namn som en gången tid frambringat
ur svedjemark. Man hör släggans dån,
då kraftfull arm den svingat.
(Ur dikten Vår hembygd, Hanebo Jul 1976.)*

Ortnamnen i vår socken har mycket att lära oss om bygdens historia, under vilka betingelser odlingen uppkommit och hur den utvecklats. De återspeglar också i sin mån namngivarnas seder och bruk, lynne och levnadsvillkor.

Vad som vidare bör noteras är de olika sätt på vilka ortnamnen uppkommit samt att namnet ofta fortlevat i sin gamla språkform oförändrat genom tiderna, även sedan orsaken till namngivningen försvunnit ur medvetandet. Som exempel på hur ålderdomliga ord kan bevaras i ortnamnen, efter det de försvunnit i den levande dialekten är namnet på sjön *Mörtafsen*¹⁾, där *-afse* betyder mindre sjö eller vattensamling som har förbindelse med mindre vattendrag.

Namn på byar och boplatser

I boken "Namn och Bygd", utgiven år 1930, skriver professor Hjalmar Lindroth följande:

Bofara, by i Hanebo socken i Hälsingland. Bofara (egentligen "Bodaborna") är den första byn i Hanebo- och Hällbobygderna, om nämligen den äldsta vägen söderifrån Ockelbo är den som från Storsjön i Lingbo går över Tönsen och Långsjön till Bofarasjön."

Namnet *Bofara* skulle enligt detta egentligen vara namn på invånarna och betyda "Bodaborna", liksom "rumfarar" eller "romfarar" betyder "rumbor", dvs slättbor.

Enligt egna funderingar kan *Bofara* möjligen betyda "boföra". Man boförde sina kreatur hem till byn. Bofara lär enligt traditionen en gång i tiden ha varit en fäbodvall till Segersta socken. – Ordet *bod* (förvarings- bod) har som ortnamnselement oftast fått den mer uttrycksfulla betydelsen "fäbod". Namnet återfinns också huvudsakligen i skogsbygder, främst i Gästrikland och Hälsingland.

I Bofara var det enligt sägnen även meningen att kyrkan skulle få sin plats. – Om detta och andra sägner om kyrkbygget berättar Victor Johnson på annan plats i detta nummer av Hanebo-Jul.

Att Bofara varit en gammal boplatz förstår man även av de lämningar från stenåldern som man funnit intill

"Hombacka" med Kölberget till vänster i bakgrunden.
Foto: Göte Edlund

"Mässersbacken", den tänkta platsen för kyrkan. I dess närhet finns sannolikt även en gammal begravningsplats. Platsen heter "Hombacka", en trädbevuxen backe (holme) mitt i åkerfälten i östlig riktning från Mässersbacken. 6–7 små stensamlingar torde finnas där, men redan på 30-talet var de enligt boken 'Två Hälsingesocknar' starkt överväxta. Enligt Erik Mickelssons karta från 1860-70-talet finns 10 märken efter gravhögar på Hombacka, därav hälften efteråt förstörda. Ett naturreservat vore väl här att önska.

Bynamnet *Tönsen* har tillkommit av ordet 'Tönshamar' enär en stångsmedja en gång funnits där, ett exempel på att vissa namn kommit till av den näring som orten (byn) idkat.

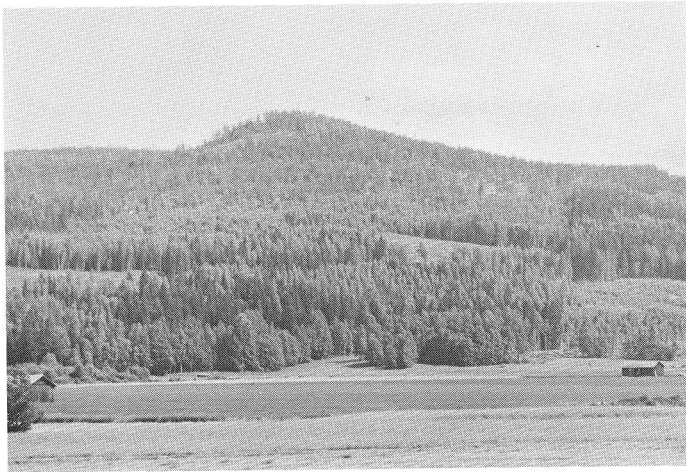
Även några gårdar i socknen har fått sina namn efter den bofasta befolkningens olika yrken. Jag tänker då på namn såsom *Bostället* i kyrkbyn (en gång kaptensboställe), *Fänriks* i Sibö, *Sjudars*, *Gästgivars*, *Smens*, *Murars*, *Skräddars*, *Kopparslagars*.

Det finns även gårdsnamn som leder till äldre (kanske först bosatta) ägares namn. Här några exempel: *Erk-Ers* (Erik Eriksson), *Erk-Lars*, *Erk-Jans*, *Ol-Hans* (Olof Hansson), *Ol-Pers*, *Ol-Jans*, *Ol-Nils*, *Sven-Ols* (i Granbo). Det sistnämnda syftar på att där bodde på 1700-talet en häradsdomare med namnet Sven Olsson. Nuvarande ägare till släktgården är som bekant Hembygdsföreningens ordförande Harald Olsson.

Av detta förstår man, att gårdsnamnet kunnat leva kvar i flera släktled, även sedan gården bytt ägare.

I den rika floran av gårdsnamn, finner man namn, som tyder på att här varit knektar. Jag syftar då på gårdar som

¹⁾På en del kartor stavat *Mörtafsen*.

Knupen sedd från Lilltjära.

Foto: Göte Edlund

Sävs (Soldattorpet i Acktjära), *Tappers*, *Flinks*, *Rustens* m.fl.

Några gårdar är benämnda efter dess läge. Sådana namn är *Backans*, *Björklunda*, *Bolet* (uttalas "Bole"), vilket anger att gården anlades vid det "led" varifrån vägen gick till fåbodarna. Andra gårdar har däremot fått sitt namn på grund av sitt läge i förhållande till varandra, t ex *Västergården*, *Östergården*, *Norrgården* och *Sörgården*.

Dessa gårdar är förmodligen de först byggda i byn. Det ser ut som att då de fyra "väderstrecksnamnen" varit upptagna, följande namn kommit till: *Oppigården*, *Uti-gården*, *Bortigården*, *Innigården*, *Oppistugs*, *Utistugs*. Bokstaven i t ex *Oppi-* *Uti-*, osv, skrivs eller uttalas oftast med *e*, t ex *Oppegården*, *Utegården*, osv.

Vissa gårdsnamn erinrar om en nyodling, där sedermera en gård blivit uppförd, såsom *Nylans* och *Nyhem*.

Vad det gäller gårdarna, *Lotgården*, *Svedja* och *Västerby*, kan man dock konstatera att det här gäller bynamn och att gården en gång varit den enda i byn.

För att återgå till våra bynamn så har några av dem en naturlig anknytning till vad som funnits i landskapet före bebyggelsens tillkomst. Så är fallet med de namn som slutar på *-tjära*, vilket har uppkommit av de tjärnar, vid vilka orterna äro belägna. Exempel på detta är *Acktjära*, *Innantjära*, *Västtjära* och *Lilltjära*. Andra namn i detta sammanhang är *Hallen* (av hall, "häll", klippa) och *Hammaren* (en bergig ås, häll, vilken orten ligger på).

Löten (utlötes) var en gång betesplats. I *Norrfly* och *Sörfly* betyder -fly myrmark, som ännu ej satt sig. *Lotan* (eller som i talspråket och tidigare även i skrift *Lotarne*) betyder "utmarkerna".

Gusbo är ett namn vars ursprungliga härkomst är svår att komma åt. Beträffande möjliga förklaringar, se Victor Johnsons artikel. Det kan kanske tilläggas att *Gusbo* även kan vara en ombildning av ett dåtida personnamn *Gute*. Av Gutæs bo (bo=hem) skulle således det nuvarande namnet kunnat uppstå.

*Acktjära, den suckande, klagande tjärnen; ack- ingår i flera sjönamn med denna betydelse.

Gopan har väl fått sitt namn av sjön *Gopen* (skrivs *Gopejön* år 1689 och *Goopan* år 1693 enligt gamla kartor), vars namn i sin tur hänger samman med *Gopån* (skrivs *Gaupoaa* i ett pergamentsbrev från 16 dec. 1327), ån som rinner från *Gopen* till *Lingan*.

Raman skrivs i husförhörslängden år 1743–1772 *Ramarne* och år 1773–1779 *Ramman*. Namnet är väl givet efter sjön *Ramen* (skrivs *Raman* på odaterad 1600–1700-tals karta och gamla generalstabskartan). Sjönamnet kan innehålla ordet *ramn* "korp" och syfta på förekomst av korp eller mörkt vatten (ramsvar=mörkt). Sådana sjönamn är ganska vanliga.

Traditionen berättar om en kurirväg, som gick från *Katrineberg* mellan sjöarna *Gopen* och *Ramen* till *Sandsvedja* (*Sandsveden*) vid *Bofarasjön*. Den fortsatte vidare till *Söderhamn* samt utgjorde förbindelseled mellan fogdefästena *Borganäs* i *Dalarna* och *Faxehus* vid *Söderhamn*. Vägens betydelse som förbindelseled upphörde, då *Faxehus* intogs och brändes av *Elof Djäkn* år 1434.

Belse eller *Bälse* (enligt topografisk karta jan. 1977) har troligen fått sitt namn efter läget invid *Bälsesjön*, vars namn skrivs "Billsjön" på en karta från 1689. En utveckling av *Bill-* (som möjligen syftar på den utskjutande udden på sjöns södra sida) till *Bäl-* är helt möjlig. I boken "Två Hälsingsocknar" finner man att namnet på byn skulle ha kommit till av en gammal sägen. Jag citerar:

"...byn *Belse* skall hafva sitt namn af en Storman *Belse*, som hade ingifvit en sådan respect, att man ej vågade ringa till *Gudstjenst* förr än *Belse* syntes på sin sifverskodda gångare."

Ändelsen – se i *Bälse* betecknar sjö.

Namnet *Sibo* skrivs *Sideboda* i en skattebok för *Hälsingland* år 1542. Förleden kan tänkas vara en form av det fornsvenska adjektivet *sidher* "låg (lågt liggande)". I svenska dialekter finns orden *sid* och *sidd* som beteckning på lågt liggande vattensjuka marker. *Sibos* läge invid *Bergviken* skulle kunna stämma med en sådan tolkning. Liknande exempel finner man i vårt grannland *Finland*.

Böle är knutet till *Bol*, "nyodling, nybygge". I det nordiska fornspråket har ordet haft betydelserna "boplats, läger, gård" men även "djurs bo".

Sävstorpet i *Acktjära*, bevarat i ursprungligt skick genom hembygdsföreningens försorg och en omtyckt samlingsplats.

En mindre boplatz i Lötén, nämligen *Vargstugubäcken* eller, som det oftast felaktigt skrives, "Vallstugubäcken" kan enligt det gamla uttalet "Varstubbättjen" tyda på att här funnits vargstugor. Enligt ytterligare forskning är det dock möjligt, att namnet Varstu- (se *Varstubbäcken* på topografisk karta jan. 1977) enligt gammalt uttal i bygden kan betyda "varsta" (största) bäcken". – Bäckén som rinner förbi är den största av de bäckar som mynnar ut i Bofarsjön.

Hårga härleds av orden "hargh" och "horja" som betyder stenhop, en betydelse som ännu är bevarad i vårt dialektord "har". Dessutom kan *Hårga* liksom *Harg* och *Horja* betyda "stenaltare", "helig plats". – Man kan här jämföra med sägnerna omkring denna plats.

Det ursprungliga namnet på det invid *Hårga* belägna berget är *Hårgås*. En otjänst har kartograferna gjort, då de skrivit "Hårgaberget".

Hårga har sedan gammalt skrivits "Horga".

Kilafors är nog ett av de yngre namnen i vår socken. Namnet tillkom i samband med att järnbruket anlades vid *Kilån* år 1725 på byn *Kilarnas* mark. *Kilarna* skrivs i skatteboken för Hälsingland år 1542 i *kilom* (dativ pluralis). Byn *Kilarna* med *Ladänge*, som låg öster om vägen mellan *Hammarsbackarna* och *Korset* (*Frivy*) ned mot *Kilån*, är som synes av skatteboken av betydligt äldre datum.

"*Kil*" betyder långsmal vik, men kan också betyda "kilformigt land vid de slingrande buktningarna av en å, bäck-kilar", vilket ju stämmer med platsens topografi (terräng).

Sjön *Bergviken* är en förkortning av *Beruviksior* e.d. och betyder "sjön vid *Beruvik*". Detta namn *Beruvik* (*Beruiic* år 1324) var det gamla namnet på nuvarande socknen *Skog*. Det ursprungliga kapellet låg vid den största viken i sjön, och denna vik har hetat *Beruvik*, där förleden är genitiv av ett ånamn, *Bera* (*Berua* år 1324). Viknamnet betyder alltså "viken där ån *Bera* rinner ut". Ånamnet, som även finns i Norge, tycks vara samma ord som djurnamnet *bera* "björnhona".

Sockennamnet *Hanebo* (i fornsvenskan *Hanabo*: sedan långt tillbaka uttalat *Hanbo* och *Hambo*), anses inte ha med hane, 'tupp' att göra. (Om sockennamnet se vidare i *Victor Johnsons* artikel.)

Naturnamn

Att förklara de *naturnamn* som våra berg en gång fått samt att bestämma deras ålder är oftast inte möjligt, då de sällan är medtagna i äldre handlingar. Namn på vissa sjöar och stora dominerande berg kan vara mycket gamla, medan namn på tjärnar, bäckar och mindre berg sannolikt har högst skiftande ålder: Oftast är de ganska unga.

Degerberget betyder "det stora berget" och innehåller som förled adjektivet *diger* "stor, tjock".

Bratt- i *Brattberg* är en variant av ordet 'brant'.

Brännberg har möjligen nyttjas för svedjebruk eller varit utsatt för skogsbrand.

Bladberg syftar kanhända på någon växt med stora blad.

Hårga...
 I en kulle som back belägen mitt på skogen; byn
 finnar dala berg som anses för finna att de rika
 skole kunna förmåda ena gruffas om i
 ben och köl; den hade följande anslag till
 Dagen kulle är 50 fot hög och 200 fot. Den
 meter. Ut den bordsid liggande Endes fack och
 fackten ligger viltiga skolen; ty den är god den
 ofta jägarna; lagandes den för vägen att den
 fackberget vid den lilla som ägnades åt för den
 back och 50 fot höjden

Kan du tyda 100-årig skrift? Detta är ett avsnitt av Erik Mickelssons kommentar till den karta han på 1860–70-talet ritade över socknens fornlämningar. Vad står det?

Rumpberg kan betyda "avkortad, tillstuckad". (Se bergets tvåra brant mot sydväst.)

Kölberg (det genuina dialektuttalet rätteligen *Kälberg* enligt en uppteckning i ortnamnsarkivets samlingar). Fördelen är här ett ord *käl*, i andra trakter i formen *köl*, som i Hälsingland har betydelsen "tät, god granskog". Namnet skrivs *Kiölberg* år 1791.

I en sockenbeskrivning år 1869 sägs att på högsta punkten av *Kölberget* "skall finnas ett gammalt skeppsskrof, hvar om åtskilliga fabler äro gängse, men som ingen sett." Troligen är det bergets namn, som gett anledning att dit anknyta en sägen, som inte är ovanlig i kustlandskapen.

Knupen kan vara en svensk motsvarighet till fornisländskans *gnúpr* (nyisländska *núpur*), "högt berg med en framskjutande bergstopp."

Hur namnet *Lundsberg* och *Jörnberg* (skrivs *Jönberg* år 1791) kommit till att däremot svårt att ur gamla handlingar få förklaring på.

Middagsberget har fått sitt namn av att solen vid middags-tid står mitt över berget, sedd från *Bofara* by.

Stora Locksjöknopp skrivs *Locksiöknop* på en odaterad karta från 1600–1700-talen.

Beträffande *Hårgaberget*: se förklaring av bynamnet *Hårga*.

*

Materialet till denna artikel är hämtat från bl a *Namn och Bygd*, 1930, *Ortnamn i Sverige* (av Bengt Pamp), *Hälsinge runor*, 1955, *Två Hälsingesocknar*, 1934, *Hanebo-Jul* 1948, *Ortnamn och ortnamnsforskning* (av Harry Ståhl).

Till *Ortnamnsarkivet* i Uppsala vill jag rikta ett särskilt tack för utmärkt samarbetsvilja och värdefull hjälp.

Låt mig som slutord citera några rader ur en dikt av *Ovanåkersskalden* *Helge Johansson* (*Kristina i Ugganåker*):

Så är vår egen socken
 den kära vrå i världen
 där släktled efter släktled
 rett lycka och bo.
 Var levnadsvägen lång,
 var stormen hård på färden,
 bjöd dalen i vår hembygd
 till vila och ro.

Till minnet av en sångare

Ganska få av vår bygds invånare torde ha varit så vida kända och så allmänt uppskattade som den i fjol bortgångne sångaren *Eric Jonsson*.

Kyrkoherde Lars-Olov Almgren samt Kilafors sångarbröders ordförande och sekreterare tecknar här hans minne.

När Eric Jonsson medverkade vid sång- och musikgudstjänsten till minnet av de under året avlidna Alla Helgons dag 1977, anade ej någon av oss, att det var sista gången han gladde församlingsborna med sin sång. Även om hans hälsa hade varit vacklande, ville ingen tro, att hans stämman skulle tystna för alltid här på jorden några veckor senare.

Under den korta sjukdomstiden hann vi sakna honom, då vi firade Första Advent utan hans glansfulla framförande av adventssången Görer portarna höga av Gunnar Wennerberg. Några dagar senare gick han över gränsen. För många församlingsbor blev ej julottan som förr om åren, då Eric Jonsson efter klockringningen brukat sjunga in julen med Adams julsång O helga natt.

De flesta familjer i Hanebo har under lång tid blivit vana vid att Eric Jonsson generöst ställt sig till förfogande vid olika familjehögtider i Hanebo kyrka. Med hans hjälp har man i sorgens stund anat, att "Det är något bortom bergen, bortom blommorna och sången", eller fått hjälp att höja blicken från det jordiska till "en stad ovan molnen". Vid föräldrars frånfälle kunde han som ingen annan ge uttryck åt barnens tacksamhet med sången Tack, o Gud, för vad som varit.

"För dej ikväll" var ett radioprogram som tillkom i all hast, när William Lind och Eric Jonsson skulle underhålla radiolysnarna med sång och musik på 1940-talet.

Det blev ett mycket uppskattat program, som sändes många gånger.

Eric sjöng inte bara "för dej" utan för alla som ville lyssna, och det var många. Han medverkade också i Frukostklubben och senare även i TV i Bosse Larssons "Nygammalt". Under årens lopp sjöng han även in ett 50-tal grammofonskivor. – Om hans insatser som kyrkosångare vittnas här invid.

Det bör nämnas, att Eric också gjorde en betydande insats som en drivande kraft i amatörteatern inom N T O, vilken förening han tillhörde från sina tidiga ungdomsår.

Till Kilafors Sångarbröder blev han knuten redan 1930 (kören bildades 1923). Redan 1934 blev han kördirigent.

När Eric åtog sej uppgiften som dirigent för kören, väcktes ett större och bredare intresse för körsång. Han var en

Många brudpar minns Eric Jonsson som den som gav festivitäs åt kyrkvigseln. Man upplevde en säregen högtid, när Beethovens Lovsång ljöd under valven fram emot brudparet vid altarrunden.

Eric Jonsson hade av Skaparen utrustats med en förunderlig musikalisk begåvning. Hans röst hade en underbar, varm timbre. Hans förmåga att nå höjdtönen med en beundransvärd lätthet var något sällsynt bland sångare.

Bondsonen från Lilltjära blev först en mycket populär och uppburen sångare i lättare genre men utvecklades senare till en förnämlig kyrkosångare. Få vet kanske, att Eric Jonsson djupast sett var en mycket ödmjuk man, som aldrig slog sig till ro med vunna framgångar. Snarare kämpade han stundom i vanda för att söka förnyelse i sin sångkonst.

En sångares jordafärd upplevde Hanebo kyrka lördagen den 17 december 1977. Församlingsborna och vännerna som fyllde kyrkan hade svårt att fatta, att han som så länge tröstat och värmt människor med sin sång nu vigdes till vila efter fullbordad livsgärning.

Lars-Olov Almgren

inspirerande ledare. Samtidigt efterfrågades kören på ett helt annat sätt både inom och utom kommunen.

Otaliga sångarminnen finns från de 40-tal år som Sångarbröderna hade förmånen att ta del av Erics kunnande. Under hans ledning har Sångarbröderna sjungit på gator och torg, sjuk- och semesterhem, i koja och slott och på många andra ställen.

Höjdpunkten har nog ändå varit kyrkokonserterna. Dessa högtidsstunder är svåra att beskriva. De som upplevt dem glömmet dem aldrig.

Eric var en samarbetsvillig organisatör och en fin kamrat, något som säkert varit orsak till uppgången inom Sångarbröderna under hans tid.

Saknaden är stor inom kören, men med glädje och tacksamhet minns vi vännen Eric.

Med sångarhälsning
Inge Englund   Ola Broman

Omslagsbilden

i årets Hanebo-Jul – tecknad av Per Englund – är ett motiv från resterna av den gamla fornborgen på Borgberget ("Borrberget") i Segersta, berget mitt emot Hårgaberget på andra sidan Ljusnan.

Fornborgen – "Bygd e b o r g, Djupa", som den kallas i fil. dr Gustaf Hallströms presentation i boken *Två hälsingsocknar* – har beskrivits av flera forskare, första gången redan 1784 av J D Flintenberg. Den har därefter nämnts på flera ställen i den vetenskapliga litteraturen.

Dr Hallström redogör utförligt för både läget, bergsformationen utseende och de olika försvarsvärnen. Han skriver bl a, sedan han konstaterat, att det är ganska besvärligt att komma upp i SV, V och NV, medan längs den södra branten från väster en bred avsats stiger upp mot bergets östra ända:

"Ett stycke in på denna stigning anträffar man de första försvarsvärnen nedanför det tvärbranta stupet av det övre klippartiet. Från detta stup är här slutningen ned mot terrassen fylld av ett stort stenrammel, genom vilket löper en grovt uppkastad vall (dock möjligen naturlig) av stora stenar, som slutar i ett väldigt block. Vid foten av eller utanför detta block är ingången till den numera även utåt befästa avsatsen.

. . . Längst åt öster övergår bergavsatsen i stembunden skogsmark med mycket långsam stigning. Till slut stöter man på en tvärvall. Man har nu kommit in i ett smalare prång. T.h. och framför har man vällen, t.v. en tvärbrant låg klippvägg. Ovanpå denna synas lämningar av väl lagda stenmurar, och man har en trasslig uppfart. Hur uppgången en gång varit ordnad är svårt att säga, men antagligen har man kommit upp på stegar, om man brytt sig om att komma upp något så när bekvämt.

. . . Det översta bergpartiet är synnerligen väl skyddat av murar och av naturen. Det omslutna området är ingalunda plant, men klippgrunden träder så gott som över allt i dagen. Västra delen är ganska söndersplittrad. Här är också bergsidorna utanför mycket svårbestigliga. På två, tre ställen överst på berget synas större fördjupningar, som nu är täckta med jord och mossa. De är mycket vattensjuka, varför man har anledning förmoda, att dessa fördjupningar kunnat tjäna som vattenbehållare, en mycket viktig tillgång. Några kulturlager torde ej finnas. Ej heller kunde några spår efter byggnader upptäckas, lika litet som å flertalet av denna typ borgar i vårt land."

Dr Hallström slutar sin beskrivning, som av utrymmeskäl här har förkortats:

"Man måste anse, att denna borg en gång utgjort ett mycket

kraftigt försvarsverk, vare sig för en skara flyktingar från omgivande bygder eller för en "besättning" med positivt krigiska syften. Strategiskt är den en av de bäst placerade av Norrlands alla förhistoriska borgar."

Mot denna bakgrund – och då dr Hallströms omdöme, att Borgbergets förhistoriska försvarsanläggning tydligen väl försvarar sin plats bland "Norrlands förhistoriska borgar" – ter det sig egendomligt, att denna fornborg helt förbi-gåtts vid det arbete för att vårda länets fasta fornlämningar som pågått sedan mitten av 60-talet.

Vårdarbetena har bedrivits som beredskapsarbete med arbetslag från Skogsvårdsstyrelsen i samråd med Riksantikvarieämbetets vårdsektion och landsantikvarien.

I en mycket påkostad presentation av de fornlämningar som berörts av arbetet – sammanlagt ett 30-tal – saknas alltså Borgbergs-anläggningen. På den översiktskarta som bifogats finns den följaktligen inte heller med.

Man frågar sig varför.

Rimligtvis – låt vara lekmannamässigt bedömt – borde Borgbergsanläggningen förtjäna att observeras av länets fornminnesvårdande myndighet. Något borde kunna göras för att utmärka och för besökande beskriva, kanske också mot ev förstörelse bevara, denna för landskapet av allt att döma unika fornlämning.

Elow Brolin

Vad får man för 10 kronor ?

Inte så värst mycket i våra dagar !
Men bara 10 kronor kostar det att bli medlem av Hanebo hembygdsförening och därigenom stödja föreningens verksamhet.

Om Du inte ännu är medlem, gör så här:

Ta telefonluren, slå 521 30 (ordf.) eller 500 60 (kassören) och anmäl Dej !

Inbetalningskort kommer sedan med posten.

Ett unikt bygdejubileum

Som en av de äldsta i sitt slag inom landet kan Hanebo missionsförsamling i år fira sitt 100-årsjubileum – samtidigt med att det förbund församlingen tillhör, Svenska missionsförbundet, också kan se tillbaka på en 100-årig verksamhet. Församlingens pastor ger här för Hanebo-Jul en kort återblick med tonvikt på den ur bygdehistorisk synpunkt intressanta frågan hur det hela började.

1800-talet var ett århundrade, som i hög grad präglades av att nya folkrörelser växte fram: nykterhets- och arbetarrörelserna samt, som en följd av stora religiösa väckelser, olika grenar av frikyrkorörelsen.

Folkväckelsen hade många representanter inom Svenska kyrkan, och den religiösa förnyelsen fick länge plats "under kyrkans tak". Så var också fallet i Hanebo, där prästmannen Jakob Wadman åren 1838–44 med sin enkla och radikala förkunnelse samlade stora åhörarskaror. Undersommartid kunde det vandra hela sällskap från Bollnäs, Söderala och Ockelbo för att lyssna till honom. – Det berättas, att man uppmärksamt lyssnade och med tacksamhet vandrade tillbaka den långa vägen, trots att predikan kunde vara både en och två timmar lång.

Till en början bildades olika sällskap, föreningar och filantropiska organisationer inom kyrkans ram. Missionen och nykterhetsfrågan hade där en främträdande plats. Så småningom uppstod dock konflikter med den kyrkliga ledningen. Framför allt var det P.P. Waldenströms försoningslära och önskan att fira nattvard i kretsen av likasinnade som skärpte motsättningarna.

I vår bygd hade innan stridigheterna börjat på allvar Märta Jonsson, "Svegs Märta", predikat med stor framgång. Sedan ett par lärare, Olof Larsson från Fly och S.A. Hvenlund från Lilltjärna, öppet spritt Waldenströms försoningslära dröjde det dock inte länge förrän väckelsen i Hanebo kom in i en kris. Lokaler stängdes av myndigheterna och varningar utfärdades. Folkskollärare Hvenlund blev avsatt från sin tjänst och flyttade till Bollnäs. Han hade gjort sig skyldig till att samla folk till möten i byns skola trots förbud och varningar.

Missionsfolket eller "läsarna", som de gementligen kallades, ansåg sig tvingade att bilda en egen förening för att bedriva sin verksamhet.

Den 13 oktober 1878 bildades så nuvarande Hanebo missionsförsamling. 23 personer antecknades som medlemmar, 21 män och 2 kvinnor. En vecka senare antog man namnet *Hanebo brödra- och systraförening*, som blev föreningens första namn. Två år senare ändrades namnet till *Hanebo missionsförening*. Från det året finns de första stadgarna, där det heter i första paragrafen:

Undertecknade hafva denna dag beslutat förena sig till ett sällskap, som skall benämnas Hanebo Missionsförening och hafva till ända-

mål att verka för sedlighet och gudsfruktan, för barnuppföstran och fattigas och sjukas understödjande och vårdande.

Behovet av lokal för sammankomsterna var redan från början en angelägen fråga. Det blev i längden för trångt att samlas i hemmen, och andra lokaler förblev stängda. Knappt fem år efter bildandet hade man dock lyckats lösa lokalfrågan. I maj 1883 invigdes det första bönhuset på den tomt som kallades "Lustigbacka" och som skänkts till föreningen redan 1879 av Olof Olsson i Norrbyn. Nu fick man också sin första predikant, E.E. Holmstrand – senare en känd person inom Svenska missionsförbundet.

I det nybyggda bönhuset startade man söndagskola med G. Högberg som föreståndare. Den har hållits oavbrutet till 1977, då den tvingades upphöra på grund av ledarbrist.

Efter några år började man samlas till symöten, som blev omtyckta samlingar. Behållningen från försäljningen av de handarbeten som sömmades och stickades gick till missionen.

År 1911 var bönhuset i behov av reparation, men denna utfördes inte. I stället flyttades huset fram till Kilafors. Tomten där hade skänkts av bruksägare Jon Jonsson. I samband med flyttningen ändrades namnet till Elimkyrkan och vid en senare renovering till det nuvarande Missionskyrkan.

Sedan några år äger församlingen en modern och ändamålsenlig villa, som används som pastorsbostad.

Församlingens verksamhetsformer har under årens lopp varierat, särskilt vad gäller arbetet bland barn och ungdom. Sedan i år har församlingen deltidsanställt T Davidsson som ungdomsinstruktör. Nuvarande pastorn delar man med församlingarna i Segersta, Skog och Lingbo. Det ser ut att vara en lyckad lösning. Församlingkretsen ger ökad samhörighetskänsla, vilket stimulerar till att man åker till varandras gudstjänster. Man har också sedan en tid gemensamt ungdomsarbete i form av en sånggrupp och arbete bland tonåringar.

Under de gångna 100 åren har föreningen haft följande ordförande: S.A. Hvenlund, P. Jonsson, D. Ersson, G. Högberg, L. Groth, J. Larsson, E. Sandberg, D. Ekstrand, J. Astner, P. Rehn, P.M. Persson, L. Larsson samt nuvarande ordföranden A. Lindqvist.

F n har församlingen 28 medlemmar. Antalet

har under åren varierat från 23 till drygt 60.

Pastorer har varit:

E.F. Holmstrand (1883–85), I. Erenius (1913–15), E. Wannerberg (1915–17), J. Isaksson (1918–19), C. Gesar (1922–27), E. Hylander (1927–28), R. Blomgren (1929–33), E. Baurén (1933–36), A. Nilsson (1937–39), A. Borgefors (1940–44), K.A. Brotorp (1945–47), J. Ydreborg (1949–54), O. Malm 1955–64), K-E Hägghult (1966–72) samt T. Twedmark (1978-).

Den jubilerande församlingen är liten, men den vågar tro på framtiden. Genom olika verksamhetsformer vill den erbjuda gemenskap med plats för frågor och svar kring livsåskådningsfrågorna. Jubileet firas med tacksamhet till Gud för den tid som varit och önskan att med glädje föra arbetet vidare.

Tomas Twedmark

HANEBO-JUL:s redaktion

tar tacksamt emot bidrag från läsekretsen. Inte minst gäller detta minnen av personer, arbetsliv och händelser i gamla tider. I vår bygd finns säkert mycket sådant stoff, som är av allmänt intresse. Tänk efter – och sänd Ditt bidrag till oss! En del bidrag har kommit efter vår vädjan i fjolårets Hanebo-Jul. Vi tackar för detta – men önskar flera!

HANEBO-HISTORIER

finns det säkert många – fyndiga, roliga, poängrika. Skriv ned vad Du hört och sänd till oss!
Hanebo-Juls red.

Ett klockarval i Segersta för 200 år sedan

*I boken "Två hälsingesocknar", utgiven 1934, berättar kyrkoherde Nils C Humble bl a om ett klockarval i Segersta år 1775. Boken trycktes i en jämförelsevis liten upplaga. Kanske har den under senare år inte heller så ofta tagits ner från bokhyllan – fränsett att intresserade hembygdsforskare då och då rådfrågar den. Möjligen har därför inte så många av Hanebo-Juls läsare observerat historien om det onekligen ganska poängrika klockarvalet.
Fritt återberättat efter Humle och sockenstämmoprotokollet lyder den så här . . .*

Klockaren Nils Segerlund började bli gammal och skröplig. Hur länge han skulle orka med sin syssla var en ren tidsfråga.

Förutseende nog, hade socknemännen därför i god tid utsett en vice klockare. Det var drängen Mårten Ersson. Han hade fått tjänsten på villkor att han äktade Segerlunds fosterdotter Helena.

Sockenstämman agerade alltså äktenskapsbyrå, men det skedde knappast av omtanke om de två kontrahenternas framtida lycka. Inte heller var det den skröplige Segerlund man i första hand tänkte på, även om det kunde verka så av stämmoprotokollets snirklade formuleringar. Där stod bl a så här beträffande det av stämman uppsatta villkoret för att Mårten skulle få tjänsten:

"Härvid yttrande församlingen i synnerhet sin stora bevågenhet och välvilja för Segerlunds hus, och förklarade att detta varit dess välmenata avsikt, på det att både Segerlund och hans hustru i framtiden skulle kunna hava någon hjälp, skötsel och vård att förese och trygga sig vid, enär de ej förmådde att själva besörja om deras lilla hushållning."

Det lät vackert – och gör så också efter 200 år!

Men det var nog inte fullt så vackert som det lät. Snarare tvärt om.

Den djupaste orsaken var uppenbarligen inte socknemännens omtanke om Segerlund utan om deras egen penningpung. Ty när Segerlund av orkeslöshet inte längre kunde sköta klockaresysslan återstod för honom – liksom för andra sockenbor i liknande situation på den tiden – ingenting annat än att söka sitt livsuppehälle genom sockengång, några dagar här och några dagar där i de olika gårdarna. – Det var den tidens "vård" av fattiga och orkeslösa.

Det var just för att komma undan den kostnad som var förknippad med sockengången som man hittat på villkoret för att Mårten skulle få tjänsten som vice klockare! Slugt nog gav de sedan i protokollet sken av att det hela var ett uttryck för "begåvenhet och välvilja" gentemot Segerlund.

Men man hade inte räknat med Mårten. Det visade sig nämligen, att han inte utan vidare ville gå i fällan. Man får ett starkt intryck av att han inte riktigt funnit behag i Helena. Han hade "visat litet allvar med sitt tilltänkta äktenskap

och mer skytt än hyggat sig vid Segerlunds hus", heter det.

Dessutom tyckte han tydligen att befattningen som "vice" var alltför osäker: Han ville ha garantier om en säkrare anställning. Han förklarade, att "han ej mer ville göra i den saken (dvs giftermålet), så länge han icke haft större försäkran på klockaresysslan". Han frågade, "om han icke nu strax kunde få sysslan", alternativt "när han gifte sig med Segerlunds fosterdotter", utan avseende på om "Segerlund då längre orkade och ville själv bestrida beställningen".

På rakt nutidspråk blir det väl ungefär:

OK för Helena, bara jag blir ordinarie klockare!

Det ville dock sockenstämman inte gå med på. Den förklarade sig vilja "genom någon annan än Mårten" få Segerlunds hus försörjt, därest inte en överenskommelse mellan parterna träffats inom tre veckor.

Vid den stämman man då höll visade det sig emellertid, att detta inte lyckats, varför Mårten avsattes som vice klockare. Ny sådan skulle "med det första" utses.

Tre veckor senare, när detta beslut skulle justeras, anmälde emellertid Segerlund, att Mårten "nu alldeles vore nöjd att ingå i alla de avsikter som församlingens respect. ledamöter benäget behagat yttra för Segerlunds hus".

Både Mårten och hans tilltänkta svärfar anhöll därför, att stämman skulle ta Mårten till nåder och utse honom till vice klockare – med löfte om klockaresysslan i sinom tid.

Så skedde också.

Segerlund tycks dock inte ha litat så värst mycket på Mårtens ordhållighet. Den 4 juli 1775 lät han därför uppsätta en "förening", som undertecknades såväl av honom som Mårten och Helena. Mårten lovar där att

"instundande höst förmedelst vigsel fullborda det äktenskap som blivit mellan honom och min fosterdotter, pigan ärliga och gudfruktiga Helena Johansdotter, träffat."

Vid närmare eftertanke synes dock Mårten ha kommit fram till att han lovat för mycket. Inte heller denna skriftliga försäkran kunde förmå Mårten till äktenskapet.

Han begärde därför hos kyrkoherde Hallgren att bli skild från Helena.

Målet överlämnades till domkapitlet, som kallade båda parterna att infinna sig i Uppsala.

Mårten uteblev dock, men han lämnade en skriftlig redogörelse för sina synpunkter. Helena infann sig emellertid den 19 juni 1777 i sällskap med gästgivaren Lars Jonsson i Gäversta som befullmäktigat ombud för Segerlund.

Mårten dömdes att böta 2 daler silvermynt för uteblivande.

Men varken den gamle klockaren eller socknemännen i Segersta hade anledning att vara särskilt belåtna, trots att den besvärlige Mårten fått denna näpst. Domkapitlet förklarade nämligen "äktenskapshandeln olaglig såsom förenad med lagstridigt villkor och survivence", varför den på båda parternas begäran upphävdes. – Också Helena hade tydligen funnit, att av Mårten hade hon inget gott att vänta!

Hur gick det då med vice klockartjänsten? Som man kunde ana.

I maj 1778 avsade sig Mårten sin tjänst "på grund av mellankommande omständigheter". Stämman hade att välja en ny innehavare. Denna gång hade man tydligen större lycka med sitt val, ty den nye vice klockaren – Olof Åström från Norrala – hade av allt att döma varit mer följsam och accepterat socknemännens uppläggning av tillsättningsförfarandet: den 1 november samma år trädde han nämligen i brudstol med Helena, och följande år efterträdde han Segerlund på den ordinarie klockarbefattningen.

Och Mårten? Hans ovillighet att hålla sitt löfte fick samma år som han av sagt sig kyrktjänsten sin förklaring.

Han hade haft ett bättre gifte i kikarn. – Han gifte sig till hemmanet Djupa 6!

Elov Brolin

Hänt under året som gått

Som förr om åren . . .

I likhet med året före avslutade Hanebo hembygdsförening sin verksamhet 1977 med en julfest i Lilltjärna ordenshus mellan jul och nyår. Många hade kommit och tycktes trivas med arrangemangen som innefattade sång, musik, mat och dryck, folkdans och ringlekar, fotoklubbens utställning av gamla Hanebo-bilder, m.m.

Under våren hölls årsmöte på församlingshemmet, friluftsgudstjänsten vid Säfstorpet i Acktjärna har blivit en tradition, och i veckan "Musik vid Ljusnan" medverkade föreningen liksom tidigare år. Som alltid första söndagen efter midsommar var det kyrksöndag vid hembygdsgården i Hårga. Bollnäsbygdens spelmannslag med Hugo Westling medverkade först i kyrkan och sedan vid hembygdsgården.

Efter gudstjänsten tågade man med spelmännen i tätan till framlidne spelmannen Gunnar Bergqvists grav, där hembygdsföreningen hedrade den bortgångnes minne med blommor.

Vid samlingen i Hårga hyllades den nyblivne riksspelmannen Elof Andersson i Bollnäs.

Hannboveckan

– veckan före Hälsinge-hambon, i år den 2 – 8 juli – gick i samma stil som föregående år med aktiviteter i olika byar varje kväll under hela veckan och avslutning på lördagsmorgonen i Hårga, där första tävlingspasset avverkades.

När surströmmingen "gått till"

var det dags för en riktigt god och trivsamt aften på hembygdsgården för dem som arbetat åt föreningen vid sommarens aktiviteter.

Anni Jonsson, Joel Svedberg samt Erik Andersson och Sven Svedberg underhöll med musik till fiol, respektive dragspel och gitarr. Sång med en repertoar av "halvgammalt" förhöjde också stämningen.

Nissänges-Olle skänkte hembygdsföreningen en nyttillverkad stol av gammal modell.

Militäriskt vid soldattorpet

Kungl. Hälsinge regementets kamratförening firade en skön lördagseftermiddag i augusti sitt 40-årsjubileum vid Säfstorpet. Kyrkoherde L-O Almgren höll korum, kapten Helmer Nygren berättade om indelningsverket och lottorna serverade kronans ärtsoppa från kokvagn. – Ärtsoppan är enligt överste Gässte det bästa kronan har!

Kapten Nygren skänkte till torpet en uniform efter löjtnanten Johan Mickelsson, som var född i Acktjärna.

Upprustning av hembygdsgården

Förutom allt festligt under året har vi nu äntligen kommit dithän, att vi kan glädja oss åt att hembygdsgården reparerats. Hela huset har brädfodrats, nya fönster har insatts, och en del andra nödvändiga arbeten har utförts.

Fönstren har försetts med profilerade spröjsar, foder och fönsterhyllor. Fönsterhakarna är gjorda efter samma modell som i de gamla, utbytta, fönstren. Snickerierna är utförda av Hallströms snickerifabrik, och över hundralet fönsterhakar har tillverkats av Lust-Lars.

Brädfodringen utfördes under snickarmästare Axel Jonssons ledning – ett gediget arbete.

Efter reparationen, när det började våras, var det dags för storrengöring både inne i husen

och utanför. Det blev gardin- och mattvätt, fönsterputs och skurning av alla de trävita golven. Ingrid Jonsson delade ut jobb till frivillig arbetskraft och tog själv för sig en försvarlig del av arbetet.

Eftersom taknocken tidigare inte var tätare än att snön yrde in och smältvattnet rann ner och förstörde takmålningarna, så finns det en hel del att satsa på också i fortsättningen, förutom utomhusmålningen.

Loppmarknad ?

För att finansiera det fortsatta reparationsarbetet på hembygdsgården kom det på årsmötet fram förslag om att ordna en loppmarknad under Hambo-veckan sommaren 1979. Helt naturligt beror genomförandet på den hjälp vi kan få av bygdens folk. Vi är tacksamma för en förhandsanmälan under våren om saker till försäljning. Per Larsson (adr Kvarnböle 565, 823 00 Kilafors, tel 0278-520 31) har lovat att vara kontaktperson för hembygdsföreningen. Hör av Er till honom, om Ni har något – gammalt eller nytt, stort eller smått – att ge till loppmarknaden!

Rockstuga

I samband med årsmötet hade vi rockstuga. Framför brasan i den öppna spisen snurrade spinnrockarna, det kardades, tvinnades och hasplades ullgarn samt stickades och sömmandes vantar under gemytlig stämning. Under en paus visade Sune Söderholm Johan Wiklunds film om kolning.

Julfest igen

Innan året är till ända räknar vi med att åter samlas till en julfest i Lilltjärna ordenshus fredagen den 29 december.

Låt oss träffas och trivas där liksom föregående år!

Anna-Lisa Olsson

Från rockstugan i samband med årsmötet i Hembygdsgården.

Från vänster ses Anna Persson, som stickar 2-ändsvantar, Hedvig Östlin, som spinner okardad ull, samt vid spisen Agnes Larsson, som spinner kardad ull.

Valborgsmäss

I skymningen på Valborgsmässaftonen drar vi oss sakta ner mot kyrkan och landsvägsbron, där Segersta hembygdsförening sedan många år stått för Valborgsmässfirandet. Den stora kassen är redan tänd och flammorna slår i den stilla men kyliga aftonen rakt upp mot skyn. Bollnäs sortens spelmannslag har redan grupperat sig på församlingshusets trappa och låter sina toner ljuda ut över den församlade menigheten. Komminister Sven Bohman håller talet till våren.

Några pojkar övar sig i pilkastning, och bland några medelålders män står striden hård, om vem som ska uppnå högsta poäng i pilkastning och vinna den åtrådda kaffeburken.

Kyrkans juniors fackeltåg över bron närmar sig. Vid framkomsten sticks facklorna ner på ömse sidor om gången fram till församlingshuset, där Kilafors sångarbröder redan ordnat sig på och framför församlingshusets trappa och under dirigenten Olle Grönkvist låter vårsångerna klinga ut över de alltmer tätande åhörarleden.

Kvällen blir mörkare och kyligare. Det är knappt att man ger sig tid att se fyrverkeriet. Den värmande kaffetären i församlingshuset och spelmannslagens toner lockar, och efter någon timmes gemytlig samvaro går var och en hem till sig. Kvällens behållning överlämnades till församlingshusfonden.

Söndagen den 4 juni är det så kyrkkaffe i hembygdsgården med därpå följande årsmöte. Som avslutning åhörde deltagarna ett intressant orienterande föredrag i astronomi av Christer Bohman.

Midsommar

Midsommaraftonens väderleksutsikter var inte de bästa, men som vanligt hade vi tur, fast

besökarantalet var ett par tre hundra mindre än förr om året.

Arrangemangen var de sedvanliga, med resning av midsommarstång, marsch från kyrkan vid tonerna till Bollnäs ungdomsblåsorkester, ringlekar för barnen, tal till hembygden av kyrkoherde Börje Björklund från Järvsö, samt uppträdande av artisterna Hai och Topsy Hankl från Stockholm.

Kö var det som brukligt vid hemslöjdstombolan, där de flesta, om de lyckats tränga sig fram, köpte 10–20–30 lotter i taget.

Från kl. 22 trädde sedan dansen på gammel-dansbanan bakom Vall-Britas stuga till tonerna av Bollnäs sortens spelmannslag. Stenbergs orkester spelade vid den nybyggda dansbanan, nu förlagd till bortre gaveln på Mårdnäsladan och mer än dubbelt så stor som den föregående.

Hannboveckan

Onsdagen den 5 juli var det så Segerstas tur med underhållning under Hannboveckan. Även nu vid hembygdsgården, där Utomhertens spelmannslag flitigt underhöll den till cirka 400 uppgående publiken. Sist uppträdde Segerstas egen Monica Andersson med sång tillsammans med Ivan och Tyko. I den vackra kvällen hade sedan kaffe och ostkaka en strykande åtgång.

Sommaren och hösten

Under lördagar och söndagar i juli och augusti stod vaktmästarparet Judit och John Hall för visning av hembygdsgården samt tillhandahöll kaffe med hambakat dopp. Ett drygt hundratal besökare från Umeå ner till Västergötland tog tillfället i akt och besåg hembygdsgården och dess samlingar.

Två släkträffar har under sommaren hållits i hembygdsgården. Vid den största av dessa, som omfattade Anders Nils släkten i Landa,

bjöds på middag och kaffe för 130 personer.

Segerstas orienteringsklubb har hållit loppmarknad och auktion med stor publik.

Bollnäs Rotaryorden har avåtit sitt kräftkalas på hembygdsgården, och surströmmingsskivorna – som hör hösten till – har inte heller uteblivit. Fiskerinämnens konsulent i Gävle har vid ett par tillfällen pratat fiskerispörsmål med Segerstaborna.

Under eftersommaren har hembygdsföreningens linskäkt och skvaltkvarn på Djupa 8 besökts och dess reparation diskuterats. En modell av ovanstående skäkt, utförd av Verner Berglund i skala 1:100, har förvärvats. Bygdeforskaren Olof Olssons i Gäverstaboda avskrifter i 9 fullpräntade folioband av kyrkböcker och andra protokoll har övertagits från Gunnar Sundvall.

Av Hallens reklamtryck i Jämtland har hembygdsföreningen beställt och erhållit 5.000 vykort i färg med exteriör från Nils Pers gården och Vall-Britas stuga samt interiör från Nils Pers gårdens barstuga.

Den frivilliga arbetskraften vid föreningens arrangemang bjöds på resa till Bollnäs, där Kempens hembygds gård med alla dess samlingar besågs och studerades jämte de stora samlingar, vilka överförts från Bollnäs museum till Kempens ladugårdsbyggnad.

Middag med härlig och riklig mat intogs på Rehgården, varefter färden ställdes till Rengsjö hembygdsby, där alla byggnader med sina samlingar studerades under sakkunnig ledning av Olle Bratt med fru samt John Wästman. Efter kaffe med många roliga historier anträdades återfärden.

Herbert Berg

Kilafors fotoklubbs utställning

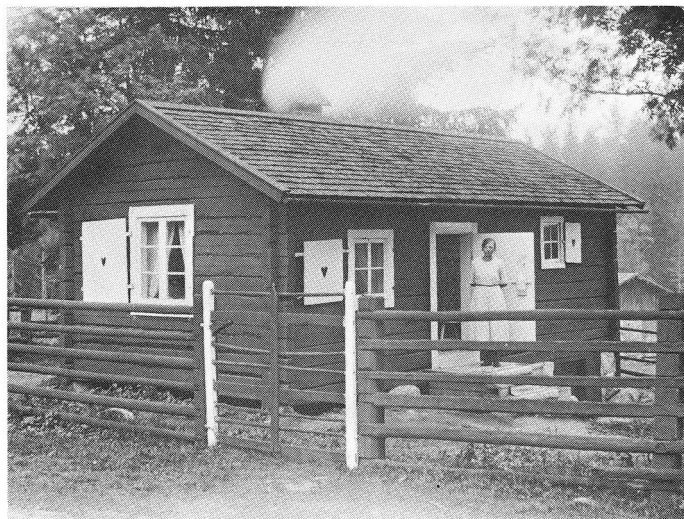
Även i år kommer Kilafors fotoklubb att anordna en utställning av gamla fotografier i samband med Hembygdsföreningens julfest i Lilltjärns ordenshus.

Under hösten har några av medlemmarna gjort ytterligare ett antal förstoringar från Henning Erikssons glasplåtsnegativ. Bl a kommer bilden här intill att finnas med, kraftigt förstora.

Bilden visar småskollärare Hanna Persson på bron till Olnils stuga i Knupbodarna, där hon arbetade som bopiga ett par somrar alldeles i början av 20-talet.

Fäbodstugan hade nyligen rustats när den här bilden togs.

Bertil Arting

God Jul och Gott Nytt År

tillönskar följande företag

 <p>SKOGENS KÖL-AKTIEBOLAG 823 00 KILAFORS Sweden</p>	<p>Lars Mickelssons Entreprenad AB Kilafors - Tel. 503 79</p>	<p>KILAFORS SPARKÖP Inneh. Knut Andersson Vi vill inte va' störst — men vi vill va' bäst.</p>
 <p>Föreningsbanken Hanebo</p>	<p><i>Ge - Foto</i> Göte Edlund Tel. 0278-502 87</p>	 <p>HÅLSINGE-STUGOR KILAFORS</p>
<p>Handelsbanken Kilafors</p>	<p>AB KILAFORS FÄRGHANDEL Leif Johansson Spektrum</p>	<p>Kilafors Möbelaffär 823 00 Kilafors</p>
<p>Nyboms bil och motor</p>	 <p>GARNTJÄNST 823 00 KILAFORS</p>	<p>Flinks Radio TV Tel. 0278/50178 KILAFORS Försäljning - Service</p>
 <p>Wengelin & Jonsson Kilafors</p>	<p>C.-G. Bergmans Herrfrisering Kilafors - Tel. 501 84</p>	
<p><i>Kilafors Hemslöjd</i> Tel. 0278-500 17</p>	<p>NYA HOTELLET KILAFORS 0278-500 71</p>	 <p>KILAFORS INDUSTRI AB 823 00 KILAFORS</p>
<p>Sibo - Parkkiosken</p>	 <p>RUNDQVIST JÄRN 823 00 KILAFORS Telefon 0278-500 56, 508 44</p>	<p>TORSTEN ENGLUND UR & OPTIK Tel. 500 48 - Kilafors</p>
<p>Enar Pettersson Biltrafik AB KILAFORS</p>	<p>KILAFORS REVISION & EKONOMI-KONSULTER HB Rolf Nyqvist Skolgatan 8, 823 00 KILAFORS 0278-509 95</p>	<p>FRIVYBODEN AB</p>
 <p>HERR- & DAMKONFEKTION - SKOAFFÄR Tel. 500 31, 502 95 Th. Hylander m. familj</p>	<p>CITY-KIOSKEN Järnvägsgat. 20 - Tel. 500 65 823 00 KILAFORS Sonja o. Sven-Erik Sköld</p>	 <p>OWES BILTJÄNST</p>
<p>NÄSLUNDS Manufakturaffär KILAFORS</p>	<p>Det lönar sig . . . ICA marknad KILAFORS</p>	<p>KILAFORS-BAZAREN Tel. 504 41 - 823 00 Kilafors</p>
 <p>KAMO ELEKTRISKA KILAFORS TELEFON 0278/540 73</p>	 <p>Konsumhallen Konsumentägt Därför Din butik.</p>	<p>Kilafors Cykel & Sport Box 4, 823 00 KILAFORS Tel. 510 16</p>

ETT VARMT TACK!
till aktiva och stödjande medlemmar
i Hanebo hembygdsförening
för Ert uppoifrande arbete
undet det gångna året.

EN GOD JUL
och
ETT GOTT NYTT ÅR

önskas alla Hanebo-Juls läsare !

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING
Harald Olsson
ordförande

Hanebo: Jul

Årgång 30

Redaktör:
Elow Brolin

*Omslagsbild: Från Borgberget. Teckning
av Per Englund*

Pris 10:–